

Souvislosti partnerství a mateřství: vliv partnerského vztahu na rozhodování žen o mateřství

I navzdory změnám v oblasti partnerských a intimních vztahů je (šťastné) partnerství stále považováno za jeden z hlavních předpokladů plánovaného rodičovství. Žen, které se vlastní volbou stávají matkami samoživitelkami přibývá méně než těch, které se matkami bez partnera staly nedobrovolně, následkem různých životních okolností (Hamplová 2007). Rodičovství je spíše než individuálním projektem záležitostí vztahovou. Dítě znamená sdílenou odpovědnost a jeho narození předchází snaha o zajištění kvalitního vztahu (Sevón 2005).

Partnerský závazek se však stal v průběhu posledních desetiletí na rozdíl od rodičovského podstatně snáze zrušitelným a tedy i křehkým a nejistým. Zatímco dříve bylo partnerství (manželství) a rodičovství nedílně spojeno, jedno následovalo druhé a oba závazky se vzájemně posilovaly, dnes zejména partnerství získává zcela jinou podobu a odděluje se od rodičovství jako zkušenost specifického charakteru. Z hlediska perspektivy životního běhu je třeba mluvit spíše o partnerstvích než o partnerství, jejichž obsah i forma se mohou lišit vzhledem ke kontextu a věku, ve kterých jsou realizována.

Pokud přijímáme partnerství jako předpoklad vstupu do rodičovství, je jeho absence významnou bariérou rodičovství. Zatímco v tradiční společnosti měly na ne/existenci partnerství (manželství) vliv spíše vnější okolnosti, dnes je tato skutečnost výsledkem individuálního jednání, záměrů a voleb, respektive je tímto způsobem normativně re(prezentována): Vnější sociální a ekonomické podmínky a kulturní normy vytváří kontext, v němž jsou lidé nuceni činit vlastní individuální volby a rozhodnutí. Jedinci se již více nerodí do sociálně určených situací, ale musí vytvářet své životy ve vztahu k překážkám a příležitostem nastolovaných novými institucemi jako jsou pracovní trh, sociální stát a vzdělávací systém (Beck-Gernsheim 2002). V případě zvažování rodičovství v souvislosti s partnerstvím mohou být rozhodnutí mladých lidí komplikovaná právě pro odlišný charakter obou. Za jakých podmínek, kdy a zdali vůbec spojit z podstaty nejisté partnerství s téměř nezrušitelným rodičovstvím? Které partnerství (kterého partnera/partnerku) považovat za vhodného nejen k partnerství, ale i k rodičovství? A jak tuto volbu vyjednat ve vzájemném vztahu dvou individuů?

Následující text shrne v první, teoretické části, kontext, v němž mladí lidé uvažují o partnerských vztazích a rodičovství a ve druhé, empirické části, se na příkladu kvalitativního výzkumu zaměřeného na prvorodičky a bezdětné ženy starší třiceti let, předestřu, jakými způsoby a za jakých okolností se může stát partnerství bariérou mateřství.

Změna v charakteru a uspořádání partnerských vztahů a bez/dětnost

Rozhodování o rodičovství nebo bezdětnosti souvisí bezprostředně s měnícím se charakterem partnerských a intimních vztahů. Transformaci intimity popisuje Giddens (1992) ve svém konceptu čistého vztahu nebo podobným, i když jiným způsobem například Singly (2001a), který mluví o partnerském modelu „život ve dvou v napětí“¹. V obou případech je prokreativní role vztahu upozaděna, a vlivem individualizace se v intimní sféře střetávají dva nezávislí jedinci, které k sobě váže důvěra v jedinečnost partnera, pouto sexuální přitažlivosti, emotivní komunikace a určitá citová exkluzivita. Závazek daný povinností, příbuzenstvím či tradicí je nahrazován náročněji udržitelným a nestabilnějším poutem vzájemné lásky, které je výsledkem volby svobodného individua. S rostoucí individualizací se potřeba blízkého vztahu neztrácí, ale je naopak posilována (Beck, Beck-Gernsheim 1995). Jedinec od blízkých vztahů očekává především autenticitu, pocit svobody v páru, ochranu před existenciální nejistotou a potvrzování sebe sama a vlastní identity pomocí druhého (Singly 2001b).

Prolomení mnoha tradičních jistot daných věkem, pohlavím nebo sociální třídou a nutnost konstruovat vlastní biografii samostatně, i když zároveň v závislosti na podmínkách pracovního trhu a požadavcích sociálního státu, pak mohou vést k odložení vstupu do tradičních institucí manželství a rodiny až po zvážení všech individuálních rizik (Beck 1992). Ekonomická nejistota a narůstající individualizace rizik jsou asociovány s poklesem fertility. Změny v partnerství a rodičovství nejsou z tohoto pohledu přisuzovány měnícím se individuálním preferencím nebo hodnotám. Nejistými se stávají spíše měnící se ekonomické okolnosti, které se podílí na utváření dlouhodobých cílů, jako je například určitý stupeň nezávislosti jako předpoklad vstupu do rodičovství (Oppenheimer 1994). Míra rizika v rychle se měnícím kontextu se může lišit v závislosti na pohlaví. Bezdětnost nebo i život bez

¹ Singly [2001a, citován in Dudová, Vohlídalová 2005] polemizuje s Giddensem [1992] a odmítá představu vztahu zcela osvobozeného od vnějších závazků. Lidé očekávají od partnerského vztahu pocit bezpečí a jistoty a to i přesto, že zároveň od jeho počátku ví, že je kdykoliv zrušitelný. Určitá jistota vztahu je dána přesvědčením o výlučnosti partnera a potvrzována sexuální věrností .

partnera je spojován s narůstající ekonomickou nejistotou způsobenou globální restrukturalizací sociálního státu, která znamená oslabení živitelské role muže a vědomí žen o narůstajícím riziku spojeném s ekonomickou závislostí na muži (Hobson, Olah 2006; Lewis 2006). Uceleně poukazují na problematiku genderové asymetrie jako důležitého faktoru poklesu fertility zejména práce McDonalda (2000a, 2000b), podle kterého je nízká porodnost výsledkem vysoké genderové rovnosti v institucích orientovaných na jednotlivce a přetrvávající genderové nerovnosti v rodinách. Ženy sice dosahují podobných pozic jako muži ve sféře vzdělání a práce, nicméně principy tradičního živitelského modelu stále podepírají sociální instituce orientované na rodinu jako jsou veřejné služby, systém sociálních dávek a rodiny samotná.

Stále frekventovanější „nové“ formy partnerských vztahů (nesezdané soužití, „living apart together“, otevřené vztahy) poskytují potřebnou míru nezávislosti a nezávaznosti, umožňující skloubit biografii řízenou požadavky trhu a potřebu „významných druhých“ (Bauman 2002; Roseneil, Budgeon 2004). Ze své podstaty mohou tyto vztahy také více podporovat bezdětný životní styl. Podle výzkumu Proměny 2005 se ukázalo, že lidé preferující „netradiční“ typy soužití a uspořádání soukromého života upřednostňují zároveň život bez dětí nebo s menším počtem dětí, než ostatní. Tato tendence může být posílena i určitou sociální dědičností – socializace v neúplné rodině může vést k opakování tohoto modelu v dospělosti nebo k preferenci menšího počtu dětí (Hašková 2005).

V souvislosti se zvyšující se diverzitou rodinných a intimních vztahů se mění význam rodiny jako takové. Rodina již nemusí být vnímána jako seskupení osob spojených pokrevním příbuzenským svazkem, ale je naplňována subjektivně konstruovanými významy, které umožňují rozšířit škálu praktik a vztahů skrze které je prožívána. Lidé stále častěji „utváří“ rodinu („doing“ family) na základě osobních preferencí a voleb (Silva a Smart 1999, Smart a Neale 1999, Budgeon a Roseneil 2004).

Nová dospělost

Od sedmdesátých let 20. století se v zahraniční literatuře začíná mluvit o prodlužování mládí a je popisována nová životní fáze nazývaná post-adolescence (Galland 1984; Richter 1994; du Bois-Reymond 1998; Maguire, Ball, MacRae 2001; Heath, Cleaver 2003). Představa nové fáze vkládané mezi mládí a dospělost v sobě zahrnuje předpoklad určité „normální“

dospělosti, kterou mladí lidé z nějakého důvodu částečně a dočasně odmítají. Odkládány jsou zejména tranzice charakteristické dlouhodobějším závazkem jako je manželství a rodičovství. Změny v životním běhu nastávají s narůstající tendencí zůstat delší dobu ve vzdělávacím procesu, s potřebou flexibility a zvyšování konkurenceschopnosti na pracovním trhu a také s možností volit a zkoušet nejrůznější způsoby seberealizace a konstrukce životního běhu (Plug, Zeijl, du Bois-Reymond 2003). Zvláštní význam je také přisuzován neformálním způsobům získávání zkušeností, například participací na vrstevnických skupinách, zájmových organizacích nebo vedlejších zaměstnáních. Tato skutečnost způsobuje nejen stírání povinností formálně spojených s mládím (vzdělání) a dospělostí (práce), ale také rozrušování podstaty jednotlivých sociálních oblastí, například vzdělání jako učebního procesu a volného času jako sféry zábavy (Zeijl 2001; Plug, Zeijl, du Bois-Reymond 2003). Životní koncept je stále více závislý na individualizovaných plánech a rozhodnutích a dokonce i gender, jeden z hlavních faktorů strukturace životního běhu, ztrácí svůj vliv (du Bois Reymond 1998).

K vysvětlení nových způsobů života realizovaných současnými post-adolescenty je také používán termín „volené biografie“ („choice biography“) (Beck 1992). Takto pojaté biografie neodkazují k neomezenosti volby, ale naopak označují napětí mezi možností/svobodou a legitimizací/nátlakem (du Bois Reymond 1998). Ačkoliv (západní) společnosti nabízejí více možností výběru, (mladí) lidé jsou zároveň nuceni reflektovat tyto možnosti a ospravedlňovat svá rozhodnutí. Oddalování dříve běžných životních tranzic může být z tohoto pohledu vnímáno jako odmítnutí dlouhodobých závazků nebo také jako nutná příprava předcházející důležitým životním rozhodnutím. Post-adolescenti nemohou být studováni jako homogenní skupina osob (Maguire, Ball, MacRae 2001) a z tohoto důvodu také není možné stanovovat věkové limity post-adolescence.

Někteří autoři se vůči tomuto pojetí životního běhu vymezují a kritizují „tezi prodlužujícího se mládí“, protože vychází z normativní definice dospělosti (Maguire et al. 2001; Blatterer 2007; Molgat, Vézina 2008; Blatterer 2010). Představa „normální“ dospělosti, podle níž je dospělý jedinec definován určitými typickými charakteristikami však může vést k nebezpečným interpretacím. Na jednu stranu vnucuje představu stálosti a neměnnosti statutu dospělého a na druhou stranu stigmatizuje jako deviantní nebo „jiné“ ty, kteří tyto znaky nenaplnují (Maguire et al. 2001). Blatterer (2007) poukazuje na rozpor mezi novými způsoby a starými normami – touha mladých lidí po stabilitě je často v konfliktu s jejich náchylností k otevřenosti a mobilitě. Nejde však o deficit dospělého statutu, ale spíše o normativní změnu vyvolávající potřebu nové definice současné dospělosti.

Výzkum prvorodiček a bezdětných žen po třicítce

Empirická část textu vychází z analýzy kvalitativního výzkumu, který proběhl v letech 2005-2008, s tematickým zaměřením na životní dráhy a reprodukční strategie žen starších třiceti let. Sběr a analýza dat korespondovaly s konstruktivistickou verzí zakotvené teorie (Charmaz 2006). Data byla sesbírána pomocí hloubkových, nestandardizovaných rozhovorů s celkem 35 ženami. V prvním případě šlo o 20 matek, které porodily své první dítě po třicítce, ve druhém o 15 bezdětných žen stejného věku², 3. Účastnice výzkumu byly kontaktovány v rámci sociálních sítí výzkumnice a následně technikou sněhové koule. Mezi konverzačními partnerkami převažují ženy s vyšším vzděláním (20 vysokošolaček, 13 SŠ vzdělání s maturitou a 2 vyučené), což je dáno možnostmi výzkumnice a jejich sociálních sítí a menší ochotou žen s nižším vzděláním k účasti na těchto typech výzkumů.

Rozhovory byly se souhlasem konverzačních partnerek⁴ nahrány na diktafon, doslovně přepsány a analyzovány s pomocí programu Atlas.ti (délka rozhovorů se pohybovala v rozmezí od 40 minut do dvou hodin). Průběh analýzy dat probíhal metodou konstantního srovnávání, identifikací kategorií – jejich vlastností a dimenzí, trojím typem kódování (otevřeným, axiálním a selektivním), s cílem uspořádat je do souborů a rodin kódů (Strauss, Corbin 1999).

Výzkum byl primárně orientován na souvislosti rozhodování o mateřství a partnerský vztah se ukázal být jedním z klíčových faktorů tohoto myšlenkového procesu. Ve všech případech je ideální rodičovství realizováno jako součást „spokojeného“ partnerského vztahu. Nedá se přitom říct, že by konverzační partnerky dokázaly definovat nějaké psychologické charakteristiky potencionálního partnera a otce dítěte nebo konkrétně popsat důvody možné absence či rozpadu partnerského vztahu jako potencionálních bariér svého vstupu do

2 Bezdětnost nebo mateřství v tomto věku přitom nesměly být zapříčiněny biologickými bariérami plodnosti (neplodností, dlouhodobou nemocí atp.).

3 Prožitek bezdětnosti nebo mateřství mohl ovlivnit způsob výpovědi žen, a to především v případě retrospektivního pohledu matek: vyprávění aktérek nelze v tomto případě chápat jako reflexi toho, co se skutečně odehrálo, ale jako způsob, jakým svoji minulost aktuálně konstruují. Zpětná rekonstrukce událostí a minulých zkušeností je ovlivněna situací, ve které se žena právě nachází (Sandelowski, Holditch-Davis, Harris 1990). Zatímco nechtěně bezdětné ženy se ocitají tváří v tvář zvyšujícímu se věku a mateřské touze a tuto situaci jsou nucené aktuálně řešit, jiné ženy, které mohly projít podobným obdobím v minulosti, na něj vzpomínají už jen z pozice aktuálně prožívaného mateřství. I navzdory této skutečnosti je na obě skupiny žen ve výzkumu nahlíženo jako na celek, což je umožněno podobností jejich životních příběhů.

4 Účastnice výzkumu jsou v textu uvedeny pod přezdívkami.

rodičovství. Rozhovory nicméně ukázaly, že 1) partnerské preference se mění s věkem a s prioritami vztahujícími se k určitým životním obdobím, 2) důležitou součástí uvažování o vztahu je jeho genderová dimenze odrážející se zejména v rozdělení rolí v domácnosti a 3) celkové pojetí partnerského vztahu se odvíjí od mateřských preferencí žen. Následující kapitoly jsou věnovány těmto třem tématům, které různými způsoby akcentují vztah mezi partnerskými vztahy a rozhodováním o mateřství.

Post-adolescence a proměna kritérií výběru partnera

„jsem obecně pomalejší, tak jsem asi propásla nějakou tu příležitost...“

Soňa

V souvislosti s konceptem „volené biografie“ se mluví také o stále častěji pozorovaném vlivu „jojo efektu“ na podobu životního běhu („yo-yo-ization of life course“), kdy v průběhu celé biografie dochází ke kombinaci různých rolí, tedy i těch, které se dříve vázaly jen k určité životní fázi (du Bois-Reymond 1998, Elchardus, Smits 2006; Vinken 2007). Elchardus a Smits (2006) zmiňují například studenty, kteří na několik let přeruší studium kvůli práci; pracující, kteří se naopak dočasně vrací ke studiu; důchodce, kteří se vrací do pracovního procesu; muže a ženy, kteří se žení či vdávají ještě před dokončením studia a další.

V biografiích několika konverzačních partnerek byl tento efekt pozorovatelný v jejich návratu do vzdělávacího procesu v pozdějším věku – okolo třiceti let, kdy již byly delší dobu ekonomicky nezávislé. Nicméně mateřská role je v úvahách žen zobrazována poněkud odlišně – jako těžko slučitelná s jinými rolemi. Rozlišováno je období nejrůznějších zkušeností, nesouvisejících s mateřstvím a období mateřství, kdy je nutné předchozí role opustit a v prvních letech dítěte se věnovat především jemu. Zatímco takové tranzice jako je odchod od rodičů, dokončení vzdělání nebo zaměstnání na plný úvazek mohou být v tomto období zvrátitelné, tranzice k mateřství nastoluje nutnost stabilnějšího životního způsobu. Toto pojetí zcela odpovídá představě nové životní fáze, charakteristické nestabilitou, flexibilitou, nezávazností a absencí manželství a rodičovství jako dříve důležitých znaků dospělosti.

Mnoho žen **ve výzkumu prošlo obdobím, kdy zakusily partnerské vztahy, které nebyly chápány jako perspektivní pro rodičovství. Nezdá se, že by takové vztahy záměrně**

vyhledávaly, jejich charakter pravděpodobně vyplývá z faktu, že rodičovství v této životní fázi není prioritou a nestává se proto ani důležitým kritériem výběru partnera. Pozdější vstup do mateřské fáze nebo další odkládání mateřství vysvětlovaly některé z nich absencí partnerského vztahu. Přestože neexistence partnera nebo neexistence partnera vhodného pro rodičovství je ženami často předkládána jako nechtěná shoda okolností, je zároveň zřejmé, že v určitém období není hledání takového vztahu prvořadé:

Až vlastně do těch třiceti let – neměla jsem partnera, se kterým bych dítě chtěla mít. Přemýšlela jsem nad dítětem, ale ne nějak intenzivně, protože spíš prvořadé bylo najít toho partnera, ale to mně zase začalo docházet až kolem těch 30, až jsem si splnila to, co jsem chtěla realizovat sama já, svoje sny a představy, čili vlastně jsem studovala vysokou školu, pak jsem jela do ciziny, sháněla jsem si tam byt, sehnala jsem dobré místo, takže to jsem si uspokojila do té třicítky a pak jsem začala přemýšlet o dítěti ... po té třicítce jsem už začala opouštět ten svůj minulý vztah a už jsem začala hledat něco jiného ... Měla jsem pocit, že na minulého partnera není spolehnouti, že mě v některých věcech třeba neříká úplně pravdu, prostě když jsem si ho představila v roli otce, tak mi tam něco nesešlo.

Dana, vysokoškolské vzdělání, 35 let při narození prvního dítěte

Příběh konverzační partnerky Dany poměrně přesně ukazuje, jaká očekávání a povinnosti jsou spojeny se dvěma po sobě jdoucími fázemi mladé dospělosti a jak jsou tyto fáze jasně strukturované věkem. Hranice post-adolescence jsou dány jednak pocitem naplnění v oblasti seberealizace, na druhou stranu tento pocit často přichází spolu s normativně danými věkovými hranicemi mateřství:

...začala jsem uvažovat o dítěti, protože jsem si už naplnila ty moje představy, že jsem už byla ve světě a tu práci jsem měla celkem dobrou, ten byt už jsem měla a pak už mi začalo něco chybět, já už jsem se neměla za čím hnát, takže už tam bylo nějaký prázdný místo, v tom životě.

A toho partnera (budoucího otce dítěte) jste tedy potkala kdy?

Toho jsem potkala až mi bylo asi 31, nebo tak nějak, no, 31, 32...po té třicítce jsem už začala opouštět ten svůj minulej vztah a už jsem začala hledat něco jiného, našla jsem ho teda přes inzerát, no, takto cíleně, já jsem na to šla fakt jako cílevědomě (smích).

Na rozdíl od některých jiných žen podněcuje Danu vnímání věkových limitů mateřství jednat rychle a racionálně a včas se „přeorientovat“ z jedné fáze do druhé a to i za cenu určité

„oběti“, v tomto případě příliš romantických představ o partnerském vztahu. Z vyznění předchozího úryvku je zřejmé, že seznámení přes inzerát pro ni není nejjideálnější způsob výběru partnera, ale spíše přizpůsobení se okolnostem. Následující úryvek ukazuje i jiné aspekty vztahu, kterých je podle ní třeba se vzdát. Mateřství se stává hlavní náplní životní fáze „po třicítce“ – jsou mu podřízeny i představy o partnerském vztahu:

... od té třicítky do té čtyřicítky by se mělo zvládnout strašně moc věcí, mě v té chvíli připadalo, jo, že to dítě a vychovat aspoň do začátku to dítě, možná druhé dítě, nějaké bydlení si zařídit, to je strašná spousta práce, tak mě připadlo, že prostě, oprostila jsem se od všech věcí, co by mě mohly rozptylovat a snažila jsem se prostě zacílit jen na tyto záležitosti. Takže, jo, samozřejmě, romantika, jasně, ale už to není takový, že bysme se třeba brouzdali v mlze a koukali na západ slunce nebo tak a byli z toho úplně mimo, to není takový, je to takový víc praktičtější, že musí člověk přemýšlet, jak to dítě uživit, co pro něj zařídit, a teďka vybavujeme ten pokojíček pro Marušku, to jsou pořád samý praktický věci...

Od vztahů spojovaných již explicitně s rodičovstvím, se často neočekává, že budou naplňující samy o sobě, například právě ve smyslu prožívání zamilovanosti, ale že vytvoří dobrý základ budoucí rodiny. V následujícím úryvku popisuje Anna, jak se sbližovala se svým budoucím manželem a otcem jejího dítěte:

...já jsem ho brala jako přítele, vůbec jsem mu nedovolovala k sobě, v sobě jsem si nedovolovala, že by to mohl být... jsem čekala to zklamání a cokoliv, a pak když, jak mluvil, jako jaké má představy (o rodině – pozn. výzkumnice), tak mě přišel sympatický..., ale nebylo tam žádné vzplanutí, vůbec ne, ne.

Anna

Z úryvku také vyplývá, jak se nepodařené partnerské vztahy v minulosti podepisují na prožívání vztahů v pozdějším věku. Dana je z minulých partnerských zkušeností zklamaná a vůči potencionálním partnerům je skeptická, opatrná a neočekává zamilovanost v podobě milostného vzplanutí. I dále v rozhovoru zmiňuje, že mezi ní a jejím manželem k něčemu podobnému nedošlo ani později a nejvíc je emocionálně spojilo právě narození dítěte. I pro Dagmar, bylo při výběru budoucího otce rozhodující, že v jejich vztahu nejsou „zásadní problémy“, spíš než by hledala „ideální“ vztah:

Prostě jsme spolu chodili chvilku a připadalo mi, že tam není vůbec nějaký zásadní problém, a už jsem byla natolik stará a zkušená, že mi bylo jasné, že nikdo nebude nikdy ideál, a že ty malý, z mého pohledu nedostatky, se můžou proměnit ve výhody...

Dagmar

Přestože z těchto výpovědí jasně vyplývá vědomí proměny kritérií při výběru partnera, konkrétní vlastnosti muže vhodného k založení rodiny většinou ženy příliš jasně pojmenovat nedokázaly. V odpovědích na přímou otázku, jaký by takový muž měl být, se nicméně pravidelně objevovaly vlastnosti jako spolehlivost, jistota, zodpovědnost, opora, pravdomluvnost tedy takové, které můžeme asociovat s obecnějším důrazem na *trvalost* vztahu.

Když se vrátíme k výpovědím o tom, co je od vztahů očekáváno v případě, že nejsou ještě nutně spojované s rodičovstvím, získáme lepší představu o charakteru této proměny. Podle mnoha výpovědí lze *bezdětné období* definovat jako prostor pro hledání sebe sama, svých životních priorit a identity. S tím zřejmě souvisí i pojetí partnerských vztahů jako zdroje posílení této identity nebo sebevědomí obecně:

... v té době to byli většinou chlapi, kteří jsou zábavní, kteří vám nějak umí dát zažít pocit, že jste výjimečná, jedinečná, ti si pak můžou dovolit těch ženskejch víc nebo jsou schopný jich víc získat. Takže do jistý doby pro mě byla důležitější kvalita, jako ta zábavnost, než spolehlivost a věci, kterých si dnes cením víc. Jako je pro mě důležitý teď, aby ten chlap byl spolehlivej, nelhal mi a prostě to, co mi dřív nebylo sice ukradený, ale nebylo to ani nejdůležitější. Je to teď logicky nějak jinak.

Soňa, středoškolské vzdělání, 38 let, bezdětná

Oni byli.. jak se říká, že si vybíráte špatné muže, takže jednak byli třeba ženatí, což nebylo nic čím bych se pyšnila nebo za co bych se teďka chválila, bylo to spíš jako, aby to člověku dodalo sebevědomí, moc o nic jiného nešlo, abych tak řekla... nevím...

Markéta, vysokoškolské vzdělání, 38 let při narození prvního dítěte

Zatímco v době „po třicítce“, kdy ženy již bezprostředně plánují založení rodiny a mění požadavky na partnera a partnerský vztah, aby mohly mohly své rodičovské plány naplnit, v předešlém období jsou vztahy a jejich charakter určeny tím, že (na rodičovství) je ještě „dost času“.

Takže to (absence partnera . pozn. výzkumnice) byl ten důvod odkládání mateřství?

To byl ten důvod ... Takhle. Já bych asi nechtěla moc brzo mít dítě. Prostě do třicítky, to bych možná ani nechtěla, i kdybych toho partnera měla, nevím, to je kdyby...přece jen šlo o takový vztahy, ne moc partnerský, spíš takový milenecký, buď ani jeden nebyl přesvědčen, nebo to rychle skončilo, a nebo...

A v čem byl problém, že jste nemohla najít toho správného muže?

Já jsem to nepovažovala za problém. Asi moc velká vybíravost, možná člověk taky neznal dobře sám sebe...

V mladé dospělosti i později lidé otevřeně provozují formy sexuálních vztahů, které byly dříve nepřipustné jako je seriálová monogamie, kohabítace, homosexuální svazky (Gross 2005). Pro některé ženy ve výzkumu nebylo problematické zmínit i vztahy se ženatými milenci. Důležitým aspektem těchto vztahů je, že často nemají dlouhodobou perspektivu a toto očekávání do nich ani není vkládáno. Zpětně jsou však vnímány ambivalentně. Na jednu stranu mají v určitém období svůj účel („zvyšují sebevědomí“), na druhou stranu však mohou být hodnoceny negativně – jako něco, čím by se člověk nerad „pyšnil“ nebo odkazující na nedospělost („dětinskost“; dobu, kdy „člověk ještě neznal sám sebe“). Pocit určitého stigma, které z jejich existence může vyplývat, byl vnímán především ženami, které později odkládaly mateřství z důvodu chybějícího partnerského vztahu. Čas strávený s neperspektivními (doslova „nespolehlivými“) muži mohl být nepřímým pojímán jako ztracený a podílející se na pozdějších partnerských neúspěších⁵.

Prosazující se životní styl spjatý s bezdětným obdobím sebou přináší nové normy a hodnoty, které jsou protikladné k normám tradičním, jež by měly být naplněny v období následujícím. Ženy jsou nuceny vyrovnávat se s tlakem velmi protichůdných požadavků. Mít dítě v mladším věku je již vnímáno jako nezodpovědnost, protože člověk není považován za dostatečně připraveného na rodičovství (Hašková, Zamykalová 2007; Bartošová, Slepíčková 2009). Zároveň to však neznamená, že by měl být v tomto bezdětném období bez partnera nebo nemít žádné sexuální zkušenosti. Ty jsou naopak vnímány jako hodnotné („zvyšující

⁵ Jak podotýkají Sandfield a Percy (2003) zejména v pozdějším věku interpretují ženy „singlovství“ (a s tím často související bezdětnost) jako své vlastní selhání, spíše než volbu.

sebevědomí“)⁶. V období, kdy je již zvažováno rodičovství, by měla být naopak prokázána schopnost utvářet stabilní a dlouhodobý vztah. Ideál rodiny spojené i s dlouhodobým partnerským závazkem není zcela opuštěn, ale pouze odsunut do pozdější doby, ohraničené věkovými normami mateřství.

Beck (1992) mluví o subjektivizaci a individualizaci společensky a institucionálně produkovaných rizik a rozporů. Pro jednotlivce nejsou institucionální situace, jimiž je determinován, už jen vnějšími událostmi a okolnostmi, ale také důsledky jeho vlastních rozhodnutí. V tomto kontextu zmiňuje Morgan (1999) asociaci mezi sociální reprezentací osobního života jako privatizované intimity a ustavování psychologických expertů jako specialistů ve věcech partnerských vztahů a jejich napravování. Ženy, reflexivně utvářející svoji biografii v podmínkách nově se ustavujících norem a institucionalizovaných životních stylů, proto mohou klást vinu samy sobě v případě, že některou z protichůdných norem nenaplnují. Konverzační partnerka Soňa, citovaná v úvodu kapitoly, vysvětluje svoji nechtěnou bezdětnost vlastní „pomalostí“ – neschopností včas rozpoznat, kdy je nutné opustit nezávazný životní styl a zaměřit se na hledání stálého partnera a budování rodiny. Zdroj nápravy neúspěšného partnerského života může být spatřován v zásahu psychologů a jejich interpretačního rámce, jak ukázal příklad konverzačních partnerek Markéty a Evelíny, které se kvůli neschopnosti najít (vhodného) partnera obrátily na tuto formu pomoci.

V dalších kapitolách se pokusím ukázat, že problémy v partnerských vztazích nebo při hledání partnera, nemusí být důsledkem neschopnosti nebo specifických povahových vlastností žen, jak se některé z nich domnívají. Zdroj partnerských potíží je třeba vidět spíše jako následek – pro ženy „schizofrenní“ – situace, kdy je jejich tradiční životní dráha systematicky narušována, přestože povinnosti a normy s ní spojené ve společnosti stále přetrvávají a jsou od žen očekávány.

Genderová dimenze společného soužití a zvyk na samostatné bydlení

„Chlap sám je prostě nemožnej, málo ktorej umí ovládat pračku, na nádobí nesáhne...“

Doubravka

⁶ I přes nesporný nárůst počtu lidí žijících jako singles, je převládající hodnocení lidí, kteří nedosahují sexuálního partnerství spíše negativní. Existuje velmi málo pozitivních reprezentací nepárového způsobu života, které by byly možným zdrojem vytvoření pozitivní „singlovské“ identity (Budgeon 2008).

Zvyšující se participace žen na pracovním trhu nevede k velké změně dělby práce v domácnosti mezi partnery (Coltrane 2000; Baxter 2002) a zvyšující se genderová rovnost ve veřejné sféře nepřináší automaticky rovnost i v oblasti soukromí (McDonald 2000a, b). Spíše než se zapojením muže do domácích prací je nástup žen na pracovní trh asociován se snižujícím se časem, který věnují domácím pracem nebo s jejich dvojitou zátěží v placené a neplacené práci (Western a Baxter 2001, Baxter 2002). Mění se očekávání neekonomického přínosu muže a ženy v jejich rodinách, zejména s ohledem na rozdělení domácích prací a péče o děti, je důležitým faktorem změn v partnerství i rodičovství. Strukturální překážky a příležitosti utváří reprodukční možnosti jedinců (Simpson 2010).

Existence prodlužujícího se bezdětného období v životní dráze vede často k realizaci různorodých forem partnerských vztahů. Některé ženy prošly opakovanými nesezdanými soužitími, jiné zůstávaly delší dobu singles, přestože zažívaly kratší, převážně sexuální vztahy. Zkušenosti ze společného soužití s partnerem i z dlouhodobějšího „singlovského“ způsobu života mohou vést k postupnému oslabování schopnosti společného partnerského soužití a tedy k blokování přechodu z nezávislého, individualizovaného životního stylu k rodinnému. V obou případech může hrát roli rozdělení dělby genderových rolí v domácnosti. Převážná část žen ve výzkumu zavrhl tradiční – v neprospěch ženy nevyvážené – rozdělení práce v domácnosti mezi partnery. Většina z nich také označila původní rodinu (ať už svoji nebo partnera) jako jeden z důležitých zdrojů tohoto způsobu rozdělení rolí v soukromé sféře.

... z mý vlastní osobní zkušenosti, tak si myslím, že to dělají matky a sestry, protože kluci, který mají ségry a mámy, který se o ně starají, tak ty neumějí fakt nic, a to je můj manžel prostě (smích)...

Sylvie

Podle jiných žen jsou muži vychováni k pasivitě a závislosti na pomoci žen, a to nejen v oblasti domácích prací, ale i v širším kontextu rodiny a rodinných vztahů:

...oni (muži) jsou zpohodlněni tím, že ... to vidím i na svém nejstarším bratrovi, že byl tak zvyklý, že se mu manželka a maminka – vždycky se o něho staraly, aby měl všechno nachystané, a v případě, kdy teď mu po letech ten rodinný život ztroskotává, tak si myslím, že se neumí postavit na vlastní nohy, pořád ho musí někdo dokopávat.

Marie, vyšší odborné vzdělání, 33 let, bezdětná

Dívky jsou podle konverzačních partnerek vychovávány k větší samostatnosti než chlapci, což se může projevit v dospělosti – ve schopnosti starat se o (samostatnou) domácnost a být tímto způsobem nezávislé :

U žen je mnohem snazší zvyknout si na nezávislost, protože ženy jsou k tomu jednoduše vychovány, asi je to výchovou, že jsou vychovány k tomu, starat se o tu domácnost. Chlap sám je prostě nemožnej, málo kterej umí ovládat pračku, na nádobí nesáhne...

Doubravka, středoškolské vzdělání, 34 let, bezdětná

Samostatné bydlení lze podle výpovědí žen považovat za symbol emancipace. Touha po samostatném bydlení a její realizace byla v určitém období pro mnohé konverzační partnerky velmi významná. Dosažení samostatného bydlení (nejlépe v podobě vlastního bytu) symbolizuje jednoduše právě nezávislost (na rodičích i partnerovi) a také schopnost nebo nutnost zajistit tímto způsobem budoucí život s dítětem. **Z předešlého i následujícího úryvku je zároveň zřejmé, že ženy se s odkazem na svoji schopnost žít samy vymezují vůči mužům, kteří podle nich častěji podléhají nějaké formě závislosti a péče:**

No a taky hlavně, ten můj bratr, o tři roky starší se nechal žít od těch rodičů, já nevím do kolika, do třiceti bezmála a mě to, mě se to nelíbilo jako, vůbec, chtěla jsem mít svoje peníze a nebýt na někom závislá.

Veronika, středoškolské vzdělání, 31 let, bezdětná

S těmito úvahami zajímavě korespondují výsledky kvantitativního výzkumu mladých lidí (25-44 let) žijících samostatně, které ukázaly, že muži hodnotí tento způsob bydlení spíše jako shodu okolností, způsobenou například rozpadem minulého vztahu a naopak samostatně žijícími ženami je častěji vysvětlován jako aktivní volba směřující k ekonomické nezávislosti a autonomii (Jamieson, Simpson, Wasoff 2009).

Výše zmíněné motivace k samostatnému bydlení odhalují jeho dvojí rozměr. Na jednu stranu vyjadřuje a předpokládá ekonomickou zabezpečenost ženy, která je charakteristická spíše pro tradiční žitelskou roli muže. Na druhou stranu znamená podle žen i nutný krok k výkonu budoucí mateřské role. Hypoteticky lze uvažovat nad tím, že ženy, vedeny zkušeností z dětství, ale i ze svých vlastních partnerských vztahů, berou za své nároky tradičně rozložené na bedra obou pohlaví. Osvojení si a zvládnutí náplně obou rolí a zároveň přesvědčení o neschopnosti mužů chovat se podobným způsobem nebo dokonce nenaplnovat

ani nároky mužské tradiční role, mohou vést k výrazným problémům v partnerství nebo při hledání partnera. Patrně i z důvodů touhy po úplné rodině, jak bude ukázáno v další kapitole, není však tato možnost v rozhovorech vyjadřována explicitně. Patrná však může být ve lpění na dosavadním, samostatném životě, i když nezmiňovaném s přímými genderovými konotacemi. Upevňující se nezávislost, ať už v podobě úspěchu v zaměstnání nebo právě v zajištění vlastního bydlení, může mít nezamýšlený důsledek v podobě snižující se schopnosti kompromisu v soužití s partnerem v tradičně uspořádané domácnosti. A to zejména u žen, které delší dobu žily samy. Ve vyprávění konverzační partnerky Veroniky se odráží rozporuplnost provázející její uvažování o společném životě s partnerem a o mateřství. Rodinný život sice zmiňuje jako ideál, její žité zkušenosti se však s postupujícím věkem stále rychleji vzdaluje. Neschopnost najít partnera je spojena se zakotveností v „singlovském“ způsobu života⁷:

Já myslím, že asi mám docela velký nároky. A myslím si, že je to i tím, že jsem teď už docela samostatná nebo ukotvená v sobě, že už tak jako nepřistoupím na všechno. A tím, jak si žiju tím svým, docela pohodlným způsobem, tak si myslím, že je to rok od roku těžší (najít si partnera – pozn. autorky).

Veronika, středoškolské vzdělání, 31 let, bezdětná

Podle mnoha výzkumů je součástí budoucích plánů mladých singles nebo osob žijících samostatně rodina a partnerské spolu-soužití. Jejich životní styl a preference však zároveň naznačují postupné oslabování schopnosti společného soužití s partnerem a tendenci k prodlužování nezávislého způsobu života. Lidé definují a oceňují výhody samostatného bydlení, které mohou výhodám společného soužití konkurovat (Molgat, Vézina 2008; Jamieson, Simpson, Wasoff 2009; Tomášek 2006). **Zdá se, že pro ženy je jednou z výhod samostatného bydlení možnost vyhnout se tradiční ženské roli v domácnosti a ve věcech vztahu obecněji.??**

⁷ Budgeon (2008) ve vyprávění žen-singles identifikovala „strategické distancování se“ od partnerského ideálu jako způsob, jak se vypořádat s rozporem mezi osobní a sociální identitou. Singlovství jako společensky nepřilíš kladně hodnocený stav, byl ženami definován v termínech příležitostí, které mohou být v partnerském vztahu ztraceny. Vyhraňování se vůči párovému životu je strategií jak se vyhnout marginalizovanému statutu singles. Tento postoj je zároveň zdrojem ambivalence, kterou se ženy snaží usmířit přehodnocováním pojetí a struktury partnerských vztahů: I přes proklamované nevýhody partnerského vztahu nevyklučují budoucí vstup do vztahu, ale pouze za určitých podmínek („mít vztah ano, ale...“). Právě výpověď konverzační partnerky Veroniky byla příznačná neustálou oscilací mezi zdůrazňováním výhod singlovství (a bezdětnosti) oproti párovému životu (a rodině) a zároveň vědomím společností vnucovaného a jí částečně přijímaného párového a rodinného ideálu.

Čistý vztah – vztah bez dětí

„ ... potřebuju mít možnost, že když nebudu chtít v nějaké situaci zůstat, tak se vždycky můžu sbalit a odejít. Nemožnost odejít mě děsí úplně nejvíc, nemám ráda věci, ze kterých se nedá odejít.

Zdeňka

Explicitně označily preferenci samostatného bydlení z důvodů odmítnutí nerovného rozložení rolí mezi partnery pouze ženy, které i do budoucna volí spíše bezdětnost. Ostatní ženy, přestože si byly této skutečnosti vědomy nebo se stávala zdrojem konfliktů v jejich partnerských vztazích, ji nepovažovaly za nepřekonatelný problém společného soužití. Volba mateřství zahrnuje ve vyprávění žen vždy také volbu společného soužití s partnerem a dětmi, ačkoliv za cenu určitých kompromisů. Pokud muž naplňuje tradiční roli živitele, jsou ženy ochotny přijmout i svoji roli primární pečovatelky o dítě a domácnost.

...to je právě úplně hrozný, můj manžel je úplný lempl, nedělá nic, a to vždycky byla, to je vlastně jediná věc, kdy mi máme spor. Že fakt on prostě neuklízí, je bordelář ... Nevím, já si myslím, z mý vlastní osobní zkušenosti, tak si myslím, že to dělají matky a sestry, protože kluci, kteří mají ségry a mámy, který se o ně starají, tak ty neumějí fakt nic, a to je můj manžel prostě (smích). To je štěstí, že nás aspoň uživí, protože jinak...

Sylvie, vysokoškolské vzdělání, 31 let při narození prvního dítěte

Když však partner „selhává“ i v rolích, které jsou mu tradičně připsány (v následující citaci v podobě ekonomického zajištění rodiny), stává se tato skutečnost zdrojem dlouhotrvajících konfliktů a nespokojenosti ženy ve vztahu:

... chlapi jsou uskuhraní, já jsem říkala tomu mému, ty se musíš naučit být tvrdší, zvykej si, že bude ještě hůř, budou horší problémy. A je to smutné, on teprve se mnou zažívá, co to je normální život, co to jsou běžné starosti, které šly mimo něho ... Jeho máti je mu pořád s prominutím za zadkem. Tak to jsme se strašně hádali, nesnášela jsem to, že mu je tolik a ona ho pořád kontroluje jak malého kluka... Pak jsem zjistila proč, protože měla kontrolu nad vším, co dělal, bohužel i nad penězi, protože on neumí šetřit, takže mu vždycky po částech dávala peníze...

Sandra, vyučená, 34 let při narození prvního dítěte

Inklinace k bezdětnosti neznamena odmítání partnerských vztahů. Zdá se však, že tradiční pojetí partnerského vztahu, například v podobě společného soužití partnerů, může být snadněji opuštěno spolu s představou mateřství. Konverzační partnerka Zdeňka, která se s přibývajícím věkem upevňovala ve svém přesvědčení nemít děti, vystihla esenci čistého vztahu, popsaného Giddensem (1992) ve své odpovědi na otázku po smyslu jejího vztahu s partnerem, jež byl praktikován ve formě „spolu, ale odděleně“⁸:

Je to člověk, se kterým můžu podnikat věci, který mě baví, sice si s ním moc nepovídám, protože on o některých věcech zkrátka nemluví, ale jsme spolu dva a půl roku, nehádáme se, pořád se na sebe těšíme tím, že spolu nebydlíme, furt je to takový hezký a zamilovaný. Děláme spoustu věcí, který nás baví a který můžeme dělat společně, můžeme spolu mluvit, protože on se hodně orientuje v umění, v kultuře, což je moc příjemný, má dobrý názory, máme stejný smysl pro humor, líbí se nám stejný filmy, je to takový i parták zkrátka, chodíme na výlety. Jako hodně upřímně: je to takový hodně dobrý přátelství kořeněný sexem. Jako že my nejsme partneři, nemáme takovej ten partnerskej život, nesdílíme spolu žádný velký cíle a nejvnitřnější pocity, ale je nám spolu dobře a myslím si, že ten vztah může vydržet poměrně dlouho, pokud prostě jednomu z nás tohle přestane vyhovovat.

Zdeňka, středoškolské vzdělání, 31 let. bezdětná

V Giddensově pojetí vyjadřuje čistý vztah (pure relationship) podobu intimních vztahů v moderní společnosti. Takový vztah není podmíněn ani ekonomickými, ani sociálními okolnostmi, je upevňován skrze volbu a vzájemnost, spíše než rodinným závazkem, je postaven na svobodě jednotlivce, umožňuje vznik prostoru pro vytváření a rozvoj sama sebe a z jeho podstaty vyplývá, že může být ukončen ve chvíli, kdy přestane jednomu ze zúčastněných jedinců vyhovovat.

Ostatní dvě konverzační partnerky, které necítily potřebu mít dítě a tento stav považovaly za více méně stabilní, prožívaly podobně alternativní vztahy – vztah se ženatým milencem a příležitostné sexuální vztahy. Zatímco jiné ženy hodnotily podobné formy vztahů jako dočasné, spojené pouze s určitým životním obdobím a fungující jako náhražka

⁸ Citace z rozhovoru s touto konverzační partnerkou je použita i v záhlaví kapitoly. Zdeňka během svého vyprávění opakovaně zdůrazňovala, že dlouhodobé závazky jako je manželství a mateřství odmítá, především z důvodu jejich velké závaznosti a nemožnosti je jednoduše ukončit, pokud člověku přestanou vyhovovat.

dlouhodobého perspektivního vztahu, partnerské vztahy popsané těmito konverzačními partnerkami jsou přijímány jako chtěné a preferované před jinými formami vztahů (kohabitací nebo manželstvím).

V případě Doubravky šlo o vztah se ženatým milencem, který ve smyslu emocionálního uspokojení a spolehnutí se na partnera hodnotila jako perspektivní, o rozvod svého partnera a změnu jejich vztahu v jeho důsledku neusilovala. Minulá zkušenost ze společného soužití s partnerem ji upevnila v přesvědčení samostatného způsobu bydlení:

Žila jsem s jedním přítelem, ale nevyhovovalo mě to, protože si ze mě dělal služku. On to bral dost extrémně, byl to takový tyran, ale zároveň myslím, že zábavný, takže to bylo hodně těžký nějak vyřešit. Nakonec jsem od něj tedy odešla, ale nevzbudilo to ve mně touhy s někým sdílet domácnost.

Doubravka, středoškolské vzdělání, 34 let, bezdětná

Konverzační partnerka Brigita se rozešla z dlouholetým přítelem, se kterým sdílela domácnost, poté, co odmítla jeho přání založit společně rodinu. Další partnerský vztah a soužití s partnerem zavrhovala a dávala přednost krátkým sexuálním známostem. Společné soužití s partnerem a rodinný život podle ní předpokládá řadu kompromisů (například právě nevyváženou dělbu prací v domácnosti), které dříve také činila, ale dnes už by jich nebyla schopna. Na otázku, zdali je pevně rozhodnutá nemít děti odpověděla:

Pořád, pořád no. To už je tak, já už si tak žiju po svém, mám pocit, že děcko by mě to totálně narušilo. Já přijdu, dám kočkám jídlo, uklidím po nich a dělám, co potřebuju. Když je víkend, tak si říkám, že někam pojedou nebo budu doma. Někdo přijde na návštěvu, já přijdu k někomu na návštěvu a žiju si tak po svém. A ještě když máte děcko, tak máte i partnera, je to lepší, protože myslím, že svobodná matka to je za trest a už se tomu musíte přizpůsobovat, dělat kompromisy, což je normální, protože jinak by se ti lidi pozabíjeli, ale to už já zase nejsem ochotna dělat.

Brigita, vysokoškolské vzdělání, 37 let, bezdětná

Volba bezdětnosti byla u těchto žen podmíněna souborem nejrůznějších faktorů. Preference samostatného bydlení, odmítání nerovného rozložení genderových rolí v domácnosti a zvyk na individuální životní styl však jejich volbu posiloval.

...

Konverzační partnerka Julie se ve svých postojích k mateřství podobá ženám, které dítě mít nechtějí, přestože sama se matkou (neplánovaně) stala. Její muž, ekologický aktivista, je dlouhodobě nezaměstnaný a hlavní péči o dítě proto přijal on. Podobně se staral i o dceru ze svého prvního manželství. Toto rozdělení povinností považuje Julie ze svého pohledu za ideální a několikrát v rozhovoru zmiňuje, jak je její manžel nejspolehlivější muž, kterého poznala. Živitelskou roli zvládne Julie za oba partnery a od manžela proto očekává, že zastane povinnosti tradičně připisované ženě. Jejich rodinné a partnerské soužití opakovaně popisuje jako harmonické.⁹

V porovnání s jinými matkami, můžeme na příkladu Julie uvažovat o tom, že nenaplňování tradiční živitelské role mužem toleruje žena v případě, kdy muž přijme na oplátku roli pečovatelskou a ona sama si toto uspořádání dobrovolně zvolí a vyhovuje jí. Vyprávění jiných žen ukazují, že ke konfliktům mezi partnery dochází zejména tehdy, když má žena pocit, že zvládá obě role a muž se přijetí pečovatelské role vyhýbá nebo povinnosti z ní vyplývající ignoruje. Tento pocit může být příznačný právě pro ženy, které vstupují do mateřské role později, tedy v době, kdy už mají za sebou zkušenost vlastní nezávislosti, budování kariéry nebo samostatného bydlení. Přestože se chtějí stát primární pečovatelkou o dítě, zároveň si jsou vědomy svého potenciálu ve veřejné sféře a také toho, že dřív nebo později se do této sféry také vrátí.

Představu transformace intimity směrem k čistému vztahu, který je podmíněn rovností mezi mužem a ženou systematicky kritizuje Jamieson (1999). Přestože jedinci přistupují k partnerským vztahům s očekáváním rovnosti, ve skutečném životě, zejména v soužití páru v jedné domácnosti, koexistuje intimita spolu s nerovností. Sdílení společné domácnosti, starost o ni a zejména rodičovství jsou zřídka genderově neutrálními aktivitami, často naopak podněcují nerovnosti, například v dělbě práce a trávení volného času. Bezdětný život naopak umožňuje lidem volit takové formy vztahů nebo rozdělení genderových rolí, které lépe odpovídá individualizovaným potřebám současné společnosti (Beck, Beck-Gernsheim 1995; Bauman 2002; Giddens 1992).

⁹ Postoj a chování Julie, lze jako v případě Veroniky, vysvětlit jako obranu proti společností vnucované představě o rolích muže a ženy. Julie v rozhovoru skutečně příznává, že ze strany jejich okolí někdy zaznávají nesouhlasné nebo nechápavé reakce odsuzující chování jejího manžela jako neschopnost dostát jeho živitelské roli. Přestože Julie má potřebu opakovaně chválit a vyzdvihovat schopnosti svého manžela, z celkového vyznění rozhovoru nevyplývá, že jde pouze o „z nouze ctnost“, ale že jí rozdělení rolí v jejich rodině zcela vyhovuje a odpovídá jejím životním preferencím a zájmům.

Závěr

Rozhodování o rodičovství se v současné době, kdy se mění věkové normy vztahující se k jeho časování a kdy jsou dlouhodobé závazky odkládány do pozdějšího věku, stává dlouhodobějším a komplexnějším procesem než dříve. Z pohledu převažujících kulturních reprezentací, však je paradoxně ten správný moment pro zahájení mateřství poměrně úzce vymezen. Z hlediska různých mateřských norem musí ženy vhodný čas k mateřství zvažovat ve vztahu ke správnému věku přípustnému pro mateřství a vzhledem ke správnému momentu v životním běhu, tzn. v období perspektivní zaměstnanecké pozice, v manželském (partnerském) svazku, ve správné chvíli z hlediska dlouhodobých pracovních plánů, ve stavu materiálního a finančního zabezpečení atd. (Berryman 1991; Woollett a Boyle 2000; Sevón 2005).

Předchozí text je shrnutím části výsledků kvalitativního výzkumu zaměřeného na rozhodování o mateřství na příkladu žen, které porodily své dítě po třicítce nebo ve stejném věku zůstávají bezdětné. Problematika rozhodování o mateřství zde byla sledována z perspektivy partnerství a partnerských vztahů jako důležitých podmínek jeho uskutečnění.

Výpovědi žen neodhalily vždy jasně formulované kritéria výběru partnera vhodného pro rodičovství. Je však zřejmé, že tato kritéria se mohou měnit spolu s věkem a v souvislosti s očekávaným naplněním jednotlivých životních fází. Zatímco v ranné dospělosti ženy vstupovaly do partnerských svazků často bez perspektivy rodičovství, v období následujícím, kdy již má být mateřská role naplněna, zvažovaly takové vlastnosti partnera, které odpovídají dlouhodobému závazku – jako je spolehlivost, upřímnost, věrnost. Vymezení nové životní fáze (post-adolescence) klade však na ženy nárok včasného rozeznání jejich hranic a také schopnosti přizpůsobit své preference rozdílným požadavkům po sobě následujících životních etap. Pokud nedochází k hladkému přechodu jedné fáze do druhé, vnímají ženy tuto skutečnost jako vlastní selhání a neschopnost.

Fakt ustavování nové životní fáze může mít i nezamýšlené důsledky v podobě nabytí takových životních zkušeností, které mohou snadný průběh do mateřské fáze blokovat. V možnosti „vyzkoušet si“ různé partnerské zkušenosti se skrývá past zvyšujících se nároků na partnera. Spolu s tím jak žena nabývá zkušenosti a získává úspěchy v různých životních sférách, stává se nezávislejší a samostatnější. K tomu se může přidružovat přesvědčení žen o neschopnosti mužů ve sféře domácnosti, ale i přeneseně jako specifická závislost mužů na ženách, například v oblasti rozhodování ve věcech vztahů, rodičovství nebo i financí. Toto

povědomí získávají ženy jednak z vlastních zkušeností z dětství, z pozorování okolí, ale i ze svých partnerských vztahů. Kombinace vlastní dosažené nezávislosti a vědomí nerovnosti genderových rolí může vést k problémům v partnerství a při výběru partnera.

Zároveň se však ukázalo, že v případě touhy po mateřství jsou ženy ochotny činit v tomto směru kompromisy a vstupovat do partnerských vztahů i s vědomím nerovnosti vyjádřené nejčastěji nerovnou dělbou prací mezi partnery v domácnosti a o děti. Jinak je tomu na příkladu žen, které děti mít nechtějí. Zdá se, že volba bezdětnosti „osvobozuje“ ženy i od nutnosti přizpůsobovat se takovému uspořádání partnerského vztahu, které je pro ně nevýhodné. Mohou proto volit takové formy vztahů, které jim zaručují určitou míru nezávislosti a také zachování jejich individuálního životního prostoru v podobě samostatného bydlení. Prodlužování tohoto životního způsobu a zvyk na něj pak může zpětně posilovat přesvědčení o bezdětnosti a jejích výhodách. Na příkladu těchto žen také ztrácí význam vymezování životního běhu z perspektivy nové životní fáze. Charakteristiky s ní spojené nejsou těmito ženami vnímány jako dočasné, ale určují jejich pojetí dospělosti. I z tohoto důvodu je tedy příznačnější mluvit spíše než o prodlužujícím se mládí o nové definici dospělosti (Blatterer 2007; Blatterer 2010).